

وابستگی در صنعت نفت و رهائی از آن

از: دکتر ابراهیم رزائی

تدبیر استناد از نفت به عنوان منبع ترمه اقتصادی و گسترش وابستگی اقتصادی کشور به خارج همیشه نادرستی نسبت به پایه و راسمی از تئوریهای مغرب رشد اقتصادی حاکم در نیمه اول دهه ۵۰ گرفته تا راه حل‌های واقع‌بینانه یعنی به منابع ملی در امر میسر می‌گردد.

استناد از فروش نفت خارج برای خلق بازاری عینی وسیله دستیابی به کالاهای مصرفی و بانکداری و صنعتی، یکی از روشهای نگاه به مسئله نفت در اقتصاد گسترده و تغییر دادن جهت این صنعت، از یک صنعت محدود صادراتی به صنعتی گسترده در جهت رفع نیازهای داخلی، ایجاد اشتغال، توسعه تکنولوژی و فروش فرآورده‌های آماده مصرف و دارای ارزش افزوده بسیار بالا که به معنی اشتغال کردن اقتصاد ایران به صنایع داخلی و صدور فرآورده‌های نفی نهایی و فراهم آوردن صنایع مصرفی جنبی این صنعت است. با یک روش دیگر مقاله حاضر که توسط دکتر ابراهیم رزائی و در پایان سیار رزائی و وابستگی به درآمد تک محصولی نفت ارائه شده است از دیدگاه اخیر به بررسی نقش نفت می‌پردازد و ضمن توصیف مشروح مولفیت گذشته و کنونی نفت در اقتصاد کشور، به ارائه راه حل‌های عملی می‌پردازد.

نفت ستون فقرات تأمین انرژی جهان

مصرف انرژی و به ویژه نفت در شرایط فعلی جامعه بشری با وابستگی کشورهای صنعتی در آنها حرکت اقتصادی و اجتماعی بر ماشین و انواع وسایل مصرفی و انرژی زمین گرفته، دارای اهمیت حیاتی است. گرچه با مصرف نفت از اواخر قرن هجدهم میلادی و بکار گرفتن ماشین در تولید و حمل و نقل رشد مصرف انرژی گسترده شد ولی با آغاز مصرف نفت جهانی خلال جنگ از اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم مصرف انرژی به ویژه نفتی بیش از گذشته افزایش یافت.

مصرف نفت در جهان که کمتر از ۴ درصد انرژی مصرفی در سال ۱۹۰۰ بود اکنون (۱۹۸۳) به حدود ۳۰ درصد رسیده است (۱). در حالی که در ۱۸۶۰ اولین جاری در تینوسویل آمریکا به نفت رسید و به دنبال آن مصرف نفت آغاز شد، نفت افزایش مصرف نفت جهانی رسیده که در ۱۹۸۳ حدود ۲۸ میلیارد تن (۵/۸ میلیارد تن آمریکا) (معاصل نفت) مصرف می‌شد. نفت تشکیل دهنده انرژی است. این مقدار مصرف در شرایطی است که از اوایل سال ۱۹۷۰ با افزایش شدید کشت نفت امریکایی (آمال سسگ گار، گار، فری و نیروی آتم) جایگزین نفت شده و میزان مصرف انرژی (معاصل جهان) در حدود سه دهه معادل ۱۰۰ درصد افزایش یافته است. مصرف انرژی در جهان در ۱۹۸۳ میلادی به ۳۸۸ میلیون تن یا ۳۷/۴ درصد کل مصرف انرژی در ۱۹۷۳ به ۳۰۱۱ میلیون تن یا ۱۰۰ درصد کل مصرف انرژی در ۱۹۷۳ به ۳۰۱۴ میلیون تن یا ۱۰۰ درصد کل مصرف انرژی در ۱۹۸۲ و ۳۹۲۲ میلیون تن یا ۱۰۰ درصد در ۱۹۸۳ رسیده است. اهمیت صنعت نفت جهان تا آنجا افزایش یافته است که فقط در سال ۱۹۸۳ حدود ۱۹۰ میلیارد دلار در این صنعت سرمایه گذاری شد. این سرمایه گذاری‌ها که با آغاز عصر نفت در قرن بیست این عصر با درک این واقعیت آغاز شد که مصرف مصرف نفت جهان بیش از سرعت اشتغال منابع جدید است، تحت گرفت تا سال ۱۹۲۱ میلارد دلار در سال ۱۹۲۵ و ۳۱/۹۶ میلیارد دلار در سال ۱۹۷۶ به

۶۴/۹۷ میلیارد دلار در ۱۹۷۷ رسید (۲). اگر با گذشت ۱۰۷ سال از اکتشاف نفت در سال ۱۹۷۰ حدود ۳۱/۷ میلیارد دلار در صنایع نفت جهان سرمایه گذاری شد، تنها هر طرفه سال این سرمایه گذاری با ۲/۷ برابر شدن به ۱۶۹ میلیارد دلار در سال رسید (۳). در حدود ۲۵/۷ درصد آن در مناطق مختلف آمریکا سرمایه‌گذاری شده است. برای مثال در مصرف نفت جهان تا پنج میلیارد تن در سال ۱۹۸۳ میلادی و کالای بیش از پنج برابر متوسط مصرف سرانه جهان نفت مصرف می‌گردد (در سال ۱۹۸۳ مصرف سرانه آمریکا ۲/۷ برابر کلورید، کانادا ۲/۹ برابر کلورید و در حالی که در سال ۱۹۸۳ در آمریکا ۵۸۲ کیلوگرم برده است (۴)). در این اوقات متوسط آمریکا به تنهایی ۲۵ درصد انرژی گرمی و در ۲۰/۳ درصد انرژی نفت در جهان را در ۱۹۸۳ مصرف کرده است و در ۱۷/۳ درصد و ۶ درصد تولید نفت جهان را در اختیار داشته است. کشور نروژ و انگلستان به ترتیب ۱/۸ و ۰/۲ درصد برده است (۵).

این دو قطب مصرف کننده جهان که در حدود ۲۵/۲ درصد نفت جهان را در ۱۹۸۳ مصرف کرده‌اند، نسبتاً در ۳۰/۸ درصد نفت کشورهای طورمیانه که در همین سال حدود ۳۰/۸ درصد نفت جهان را تولید کرده‌اند، متکی بوده است. از نظر مصرف انرژی، کشورهای صنعتی غیر سوالیست نیز انگلستان هیچکدام بیش از نیاز از خارج نیستند. در سال ۱۹۸۳ اروپا از نظر انرژی مصرفی ۶۶/۹ درصد مصرف متکی بوده است. در همین سال میزان اشتغال در بخش انرژی ایتالیا ۱۶ درصد فرانسه ۱۷/۲ درصد آمریکا اندک اندک ۱۶ درصد در همین سال بوده است. همچنین از آن تنها در ۱۰ درصد و ایالات متحده آمریکا در ۸/۶ درصد انرژی مصرفی خود مستقل هستند (۶). سهم ۱۱/۱ اشتغال مصرف انرژی در کشورهای صنعتی مربوط به انگلستان بوده که اشتغال انرژی آن ۱۶/۳ درصد در این سال بوده است.

میزان وابستگی به خارج این کشورها در نظر مصرف انرژی و حجم واردات سبب شد که در سال ۱۹۸۳ واردات

تقدیم افراد قابل توجهی از جسم واردات را تشکیل دهد. بطوریکه زاین ۳۳/۸ درصد آمریکا (ایالات متحده) ۲۷/۸ درصد ایتالیا ۱۶/۴ درصد فرانسه ۱۶/۸ درصد ترکیه ۱۶/۳ درصد و وارداتشان مربوط به واردات نفت بوده است (۷).

با توجه به اهمیت مصرف نفت در کشورهای صنعتی سرمایه داری و عدم وجود منابع کافی در این کشورها، استفاده از منابع خارج برای آنها ضروری می‌باشد. در همین حین خاص وارد کننده‌گان در برابر عرضه صادرات کنندگان در مقایسه با کل کشورهای جهان پشت صحنه می‌باشند. در سال ۱۹۸۳ آمریکا (ایالات متحده) ۱۸۵ میلیون تن، زاین ۱۷۰ میلیون تن و بازار مشترک ۳۰۶ میلیون تن نفت خام وارد کرده‌اند. در حالی که تنها در کشور طبق آبریک ۶۵۲ میلیون تن (برحسب سهم به تنهایی ۳۳ میلیون تن) و شوروی ۱۴۸ میلیون تن نفت صادر کرده‌اند (۸).

با توجه به اهمیت مصرف انرژی در کشورهای صنعتی که بدون فقرات اقتصادی آنها را تشکیل می‌دهد و با در نظر گرفتن سهم نفت در مصرف انرژی این کشورها و عدم وجود منابع داخلی کافی برای تأمین نیازهای نفت و انرژی در کشورهای صنعتی معین، تسلط بر بازار نفت جهان و بر منابع نفت کشورهای صادرکننده نفت در ایام مختلف آن جای ویژه‌ای در برنامه‌های اقتصادی، سیاسی و نظامی کشورهای سرمایه داری مرکزی دارد.

با رشد سرمایه داری وین کشورهای در حال توسعه که وابستگی مشخصه حده آن است، تقسیم بین المللی کار اقتصادی که در بنای کشور واردات مهم از کشورهای صنعتی از کشورهای صنعتی به صنعتی به کشورهای صنعتی مرکزی و ورود کالاهای ساخته شده از این کشورها به کشورهای صنعتی اروپا می‌باشد. به صورت پهنه‌ای در درونی در کشورهای در حال توسعه در می‌آید. رشد سرمایه داری وابسته، انگیزه مصرفی را در جامعه به وجود آورده که تا همین الان با توجه به شلخت وابستگی صنایع، خدمات و تکنولوژی اگرچه وابستگی این بخش در کشورهای صادرکننده نفت ظریف است (جز در طریق واردات امکان پذیر نیست، واردات انواع کالاهای، مواد غذایی و قطعات و ماشین آلات، لزوم صادرات متناسب را از نظر تأمین هزینه‌های انرژی ضروری می‌داند. تعیین حدود تقسیم بین المللی کار نمی‌کند، بطور اجمالی از خارج در اقتصاد واقعی تحویل می‌گردد که اکنون با توجه به ساختار اقتصادی جدید و عدم وجود منابع داخلی، ضرورت نیاز برای حفظ این ساختار و انرژی مصرف به صورت صادرات انرژی ضروری درآمده و در نتیجه تقویم باقی‌مانده، بیش شدت می‌یابد.

صنعت نفت ستون فقرات اقتصاد ایران.

جدول شماره ۳ صادرات نفت خام ایران به هراتین متراکم

سال	مصدات صادرات	سال	صادرات	سال	صادرات
۱۳۲۲	۸۰۰۰	۱۳۲۵	۸۷۷۸	۱۳۲۸	۱۳۴۰۰
۱۳۲۳	۱۳۸۰۰	۱۳۲۶	۱۰,۷۳۰	۱۳۲۹	۱۵,۴۰۰
۱۳۲۴	۲۲,۰۰۰	۱۳۲۷	۱۵,۶۹۱	۱۳۳۰	۱۷,۵۰۰
۱۳۲۵	۲۸,۰۰۰	۱۳۲۸	۱۳,۳۹۱	۱۳۳۱	۲۳,۰۰۰
۱۳۲۶	۲۸,۰۰۰	۱۳۲۹	۱۳,۳۹۱	۱۳۳۲	۲۸,۰۰۰
۱۳۲۷	۲۸,۰۰۰	۱۳۳۰	۱۳,۳۹۱	۱۳۳۳	۲۸,۰۰۰
۱۳۲۸	۲۸,۰۰۰	۱۳۳۱	۱۳,۳۹۱	۱۳۳۴	۲۸,۰۰۰
۱۳۲۹	۲۸,۰۰۰	۱۳۳۲	۱۳,۳۹۱	۱۳۳۵	۲۸,۰۰۰
۱۳۳۰	۲۸,۰۰۰	۱۳۳۳	۱۳,۳۹۱	۱۳۳۶	۲۸,۰۰۰
۱۳۳۱	۲۸,۰۰۰	۱۳۳۴	۱۳,۳۹۱	۱۳۳۷	۲۸,۰۰۰
۱۳۳۲	۲۸,۰۰۰	۱۳۳۵	۱۳,۳۹۱	۱۳۳۸	۲۸,۰۰۰

مؤلف اندرز سال ۱۳۳۳ تا ۱۳۲۷ کتاب صنعت نفت ایران، بیست سال پس از طوفان، نوشته فرادین رومانی جیسی نوین ۱۳۵۸ صفحه ۱۹۵
۱۳۳۰ تا ۱۳۲۲ از ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۸، های مختلف گزارش سالانه بافت مرکزی با تغییر واحد ارتشک باقی در مورد برخی سالها از آغاز سال ۹۱ حمله بلاتحسین که در ماه مه بود و چهارم معادل ۶۱ و ۳۳ تا ساله آماری کشور از ۱۳۲۲ ضمیمه ۱۵ تا ۱۵ تا نوبه به ۷/۱۹ شکله آورده بدین تبدیل شده است.

✱ به خاطر نقش واسطه کترسیوم در صدور نفت ایران، طرفهای تجاری ایران نفت ایران را از مساله واردات نفت ایران جدا کرده و در مورد صادرات با دولت و بخش خصوصی ایران طرف بوده اند، در حالیکه در مورد خرید نفت با شرکتهای نفتی معامله می کردند.

✱ تا ۲۵ سال بعد از تاریخ اکتشاف نفت در ایران، مصرف داخلی کشور از طریق وارداتی با باکو تامین شده است.

حوزه زاگرس جنوبی و بیره دهی بالای آن، اکتشاف نفت در سایر نقاط ایران را لازم نمیداند، هر گاه که چاهها و منابع نفتی مورد بهره برداری در آنجا، نفتی با چاهها و منابع دیگر را مورد استفاده قرار داده اند. ناموزونی اکتشاف نفت در ایران به گونه ای است که تا ملی کردن صنعت نفت ایران در سال ۱۳۳۲ نفت انگلیس و ایران تنها نفت میدان نفتی با حداکثر ۱۲۲ تنف چاه را مورد استخراج قرار داده و کل چاههای مورد بهره برداری در سال ۱۳۳۲ در اوج سالهای استخراج و صدور تنها ۳۷۰ تنف بوده است.

(جدول شماره ۴) در طی ۷۶ سال تا ۱۳۵۸ تنها ۵ میدان نفتی متعزز مورد اکتشاف و بهره برداری قرار گرفته است که ۵ میدان تولید روزانه ای بیش از ۵۰ هزار بشکه در سال ۱۳۵۸ داشته و همین تعداد اندک میدانهای نفتی مورد استخراج نفت ایران را در اختیار داشته اند. این ششده علاوه بر میدان سیاه سنگ، سه رشته نفتی خارجی، شمرک استخراج در منطقه ای محدود و عدم سرمایه گذاری لازم در امر اکتشاف موزون نشان دهنده غلبت ظاهری و حسی استخراج روزانه برشی از منابع نفتی ایران نیز می باشد. با اکتفا بر همین خصوصیت است که شرکتهای خارجی ضرورتی در اکتشاف نفت در نقاط دیگر نمی بینند.

استخراج و مراحل بعدی صنعت نفت و گاز می توانند به عنوان قلب نیرومندی از توسعه و رشد نسبی منطقه را به پویایی توسعه علمی، فن و صنعتی برسانند. این امر خود می تواند موجب بروز خلاقیت های در منطقه و منابع مهندسی های بی حساب و کتاب نیروی کار و سرمایه از سراسر کشور به منطقه و مناطق خاص باشد که خود از عوامل مهم تشدید عدم توسعه موزون اقتصادی محسوب می شود. مناطق شمالی ایران از جمله دریای خزر و مناطق غربی، شرق و جنوب شرقی ایران و ولات فارس دریای عمان در انتظار اکتشافات منابع نفت و گاز و سپس در صورت اکتفاء استخراج و تبدیل آن به فرآورده ها و کالاهای مصرفی برای داخل و خارج و در نتیجه آباد کردن این نواحی و پیران مالالت می باشد.

۳- صنعت نفت برای صادرات

الف- استخراج بر حسب نیاز خارجی
گفته شد که متن فرارداها بهاینگر یک طرفه بودن امتیازات به شرکت و شرکت های خارجی در کلیه زمینه های مورد لزوم بهره بردار خارجی بوده و براساس همین اختیارها، آنها کل صنعت نفت ایران را ایجاد کرده و به آن شکل دادند و بر بیان ناموزونی توزیع اکتشافات منابع نفتی ایران نیز گفته شد که با توجه به محور بودن حداکثر سود برای شرکت نفت انگلیس و ایران و کترسیوم تنها مناطق محدودی از مساحت کشور مورد اکتشاف تا مرحله جاری اکتشافی قرار گرفته است. این شرکتها برای تحقق هدف خود می باید تا مدت کثیف شده و استخراج و سپس صادرات کنند پس از تعیین منابع نفتی مورد نظر، مقدار استخراج و صدور، نوع نفت صادراتی، وسیله حمل و بالاتر، قیمت مراحل بعدی هستند که از طریق آنها سود تحقق می یابد و کلیه این مراحل تا پیروزی انقلاب اسلامی ایران به گونه ای واقع شده که متعاقب با استقلال اقتصادی ایران مرتب گسترش، شرکت و شرکت های خارجی مزبور از همان ابتدا در ارتباط با نیازهای خود پرستانه خود مراحل اکتشافی و با گونه ای سازمان دادند که به مقدار نظر، امکان استخراج نفت داشته باشند طی ده سال اول بهره برداری از صنعت نفت ایران مقدار استخراج کمتر از ساله یک میلیون تن بوده و تا اوایل استقرار کوفته ای ۱۳۹۹ که امروزیست انگلیس سیاسی نو اقتصادی را در ایران به اجرا درآورد میزان استخراج کمتر از ۲ میلیون تن در سال بوده است (جدول شماره ۲)

در سال های بعد استخراج نفت ایران به روند صعودی خود ادامه داد و به حدود ۱۰ میلیون تن در سال در ایران چنگ بین المللی عوم رسید و راورش جنگ دوم جهانی مجددا استخراج نفتی ایران افزایش یافت و به حداکثر خود در دوره لیل از ملی کردن صنعت نفت ایران در سال ۱۳۳۹ تا ۳۱/۵ میلیون تن در سال رسید.

در طی این دوره به تدریج مصرف نفت در کشورهای صنعتی، جوی مصرف ذغال سنگ را گرفت و وسایلی نفت سوز جدیدی و از جمله مهم ترین آنها اتومبیل کشی به بازار آمد و بدینال آمد مصرف فرآورده های نفتی به شدت افزایش یافت. در همین ارتباط منابع نفتی اکتشی بیشتری یافته و تجدید فراد داد و تشدید امکان کار مطرح شد و در نتیجه استخراج نفت ایران گسترش یافت. در طی بیست و پنج سال از ۲۲ سال مذکور (از تاریخ اکتشاف نفت در ایران) مصرف داخلی نفت در ایران آن چنان توسط نفت کشان انگلیس و ایران زیاد شده است که در تمام آن، ناچار از ذکر صریح آن در فراردا ۱۳۲۲ شده اند. در طی این دوره مصرف ایران از خارج (نفت باکو) تامین شده که با توجه به قیمت و هزینه حمل می توان گفت مصرف در مصرف آن را در مورد مطرح کرد. در بعد جمله نفت شرکت خارجی مجبور به تامین مصرف داخلی از منابع نفت داخلی و قیمت را طوری تعیین کردند که برابر قیمت نفت رومانی باشد، در حالیکه از لحاظ زمان تمام شده با توجه به خصوصیات منابع نفتی ایران و میزان تولید بالای آن پالایشگاه آبادان، چنین قیمت گذاری ای جز محدود کردن رشد مصرف داخلی و جلوگیری از تاثیر نفت در توسعه

روایی از وابستگی و کسب استقلال در صنعت نفت و بطوریکه در اقتصاد کشور ایجاد می کند که کلیه منابع وامگانات نفتی را بشناسیم و منابع را منتقله را با هدف توسعه و رشد آن منطقه و با توجه به دیگر عوامل مورد بهره برداری ایران هدف با توجه به کار هفتیسی که در امر اکتشاف نفت و گاز و به ویژه در مرحله جاری باید در کشور انجام شود و با توجه بسیار زیاد تعصبات اکتشافی، می باید آنجهان برنامه ریزی ای در امر اکتشاف منابع مزبور انجام شود که تکنولوژی های آن کاملاً اصولی شوند. انتقال تکنولوژی های اکتشافی لایس چنگ این اکتشافی نوعی می پرورند می اکتشاف نفت و دیگر معادن را دارد که دران زمینه نیز کارهای انجام شده بسیار است. برقراری ارتباط بین اکتشافات منابع کربنات از نظر اقتصادی در کمر سرمایه گذاری و ایجاد شالوده ای علمی، فن و صنعتی ضرورتی تام دارد می باید نه تنها دانشگها و موسسات تحقیقاتی داخلی به نیازهای اکتشافی مزبور پاسخ دهند بلکه صنایع کشور نیز باید نیاز به ایران را برای اکتشافات، محاسن نفت و گاز و دیگر معادن برآورده سازند باید به طور وسیع رسید که نوآوری بیشتر و ویرحمان صادر تکنولوژی اکتشافی نفت و گاز بپوشد.

اکتشاف موزون معادن نفت، گاز در سراسر کشور، نه با امکان تامین منابع انرژی مصرفی مناطق مختلف کشور در همان مناطق فراهم می سازد بلکه اکتشاف و سپس

اوله جدیدی از مسخلسمان به آبادان کشیده شد و ظرفیت پالایشگاه آبادان به یک میلیون تن در پایان جنگ میزبیر (۱۳۲۷) ظرفیت پالایشگاه آبادان در ارتباط با نیازهای پس از جنگ اول کوشهای صنعتی به سرعت افزایش یافته و به سه میلیون تن در سال ۱۳۴۱، پنج میلیون تن در سال ۱۳۴۹ و دو میلیون تن در سال ۱۳۶۸ رسید. با آغاز جنگ دوم جهانی و افزایش مداوم مصرف فرآوردههای نفتی و اتراوع آن (از جمله بهترین هیدروکاربنها)، پالایشگاه آبادان از افزایش ظرفیت به ۱۰ پانچ داد و در سال ۱۳۴۴ ظرفیت آن به هفده میلیون تن رسید و با افزایش نیازهای مربوطه به برابری پس از جنگ در اول و دوم پالایشگاه آبادان سه مرتبه افزایش ظرفیت خود داشته داد و ظرفیت آن در سال ۱۳۴۶ به ۱۶ میلیون تن و دو سال بعد به ۲۳ میلیون تن و در سال ۱۳۴۹

کوشسروم نفت و منابع خارجی بود که آنرا شکل داده و این صنعت را با زیربای جدید خود متعلق ساختند.
✽ - حضور نفت برای کوشسروم صنعتی
 ابتدا بدون ارتباط مستقیم با خریداران تسلط ظرفیت خارجی بر صنعت نفت ایران یک نوع گسختگی در ارتباط مستقیم این صنعت و مصرف کنندگان خارجی محصولات آن بوجود آورد. شرکت نفت انگلیس و ایران و کوشسروم دو سال ۱۳۵۲ در شرکت کار با همکاری دادند که ایران تنها با شرکت بهره بردار خارجی طرف بود و ارتباطی با مصرف کنندگان نداشت. سپس مایل به هر مروه ملی در صنعت نفت ایران و چه از سال ۱۳۵۲ شرکت مستقیم نفت توسط شرکت ملی با مشکلات زیادی روبرو می شد البته منابع صرفاً در چارچوب بزرگسالی نفت مصرف

۹۸۵۰۰۰۰۰ (سال ۱۳۵۲) از نفت ایران را دریافت می کردند پس از انقلاب با حذف آمریکا از این گروه، کوشسروهای اروپای غربی و ژاپن بهر سال ۱۳۵۱ که بهشتان در اثر تحریم نفت ایران به ۷۷٪ فرود رسید. هیچگاه کمتر از ۹۱ درصد از نفت ایران را دریافت نکردند و صادرات میزان آن مربوط به سال ۱۳۶۲ با ۶۸٪ فرود داشت و هرگز نتوانست است (جدول شماره)

آسیبهای به جز ژاپن در سالهای نفت ایران افزایش یافت بخوری که این کشورها سالها ۲۱٪ درصد نفت ایران را دریافت داشته اند. کوشسروهای دیگری که نفت را از سه سال ۱۳۵۱ و ۱۳۶۰ (تحریم اقتصادی ایران از سوی اسرائیل) بهشتان از صادرات نفت ایران افزایش یافته، کوشسروهای

جدول شماره ۲: جدول نرخهای صادرات نفت خام ایران (در درصد)

سال	۱۳۴۵	۱۳۴۶	۱۳۴۷	۱۳۴۸	۱۳۴۹	۱۳۵۰	۱۳۵۱	۱۳۵۲	۱۳۵۳	۱۳۵۴	۱۳۵۵	۱۳۵۶	۱۳۵۷	۱۳۵۸	۱۳۵۹	۱۳۶۰	۱۳۶۱	۱۳۶۲
اروپای غربی	۵۰.۰	۶۱.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰	۶۸.۰
روسی	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰
آسیا و شرق زمین	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰	۶.۰
آفریقا	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰
آمریکای شمالی و مرکزی	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰
آمریکای جنوبی	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰
سایر مناطق	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰	۰.۰
مجموع	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰

۱-۱۱) به نفت در مجموع ایران امروزی مربوط به سالهای ۵۲ و ۱۳۶۰ تا ۲۲ عسل معادل آنها به سالهای میلادی ۱۹۷۷ و ۱۹۸۱ تا ۱۳۵۲ بوده است.
 ۱۲-۱۲) صادرات کوشسروهای اروپای غربی، آسیا و شرق زمین، روسیه و آمریکا و سایر مناطق، کوشسروهای شمالی و مرکزی ایران

سال ۱۳۹۶ با ۴۳ هزار تن آغاز شد، به خاطر افزایش نیازهای نفتی انگلستان و سایر مصرف کنندگان، در سال ۱۳۲۶ به بیش از ۴۳ میلیون تن رسید.

✽ تا سال ۱۳۵۲، تسلط شرکتی خارجی برصنعت نفت ایران به گونه ای بود که ایران تنها با شرکت بهره بردار خارجی طرف بود و ارتباطی با مصرف کنندگان اصلی نداشت.

نسی باشد بلکه مهمتر از آن مشکلات فوق مربوط به برقراری روابط متقابل و معادله بین واردات از کشورهای خریدار نفت ایران و صادرات نفت و کالاهای غیرنفتی به آنها می باشد تا ملی کردن نفت کفایت صادرات به وسیله شرکت نفت انگلیس و ایران صورت می گرفت، ولی در قرارداد اول که کوشسروم طبق ماده ۲۲ و ۳۳ در قرارداد دوم با کوشسروم در صورت اعلام شده بهره مانکنه به صورت ثابت داخلی به ایران تحویل داده شود در عمل شرکت ملی چالی فروش مستقیم و اشتراکی با بازار بین المللی، قیمت مقدار نفت مذکور را در قراردادی می کرد در قرارداد دوم با کوشسروم که ظاهراً ایران خریدار دارن صنعت نفت خود شده به شرح زیر برهم شرکت ملی نفت ایران از صادرات نفت افزوده شد و به ۶۰٪ درصد در ۱۳۵۲، ۲۰ درصد سال ۱۳۵۵، ۳۷/۵ درصد سال ۱۳۵۶ (۲۲) بدین ترتیب جز در چند سال آخر تسلط کوشسروم بر صنعت نفت ایران شرکت ملی نفت نقش آفرینی در صادرات نفت ایران داشته و در این سالها نیز سهم آن حاضر به ۳۸ درصد رسیده است.

بهترین دلیل این است که کوشسروهای مصرف کنندگان نفت ایران در ارتباط با این نظر میادات مختلفی داشته، صادرات به اروپا و از جمله واردات نفت چنا کرده و در ایران و سایر (صادرات به ایران) با دولت ولودکندگان و بخش خصوصی ایران خود از طرف می دیدند و در رابطه خود (خرید نفت) با شرکت نفتی سفی معامله میزدند و با توجه به خریداران سفی.

تا قبل از پیروزی انقلاب هشاطور که بیان شد شرکتی خارجی تصمیم می گرفتند که نفت ایران را به چه صورت و به کدام شرکت و با کشور بفرستند تا توجه به شرکت کوشسروهای اروپای غربی به ویژه آلمان غربی، ایالتی، فرانسه، هلند و غیره به نفت و نیاز شدید ژاپن به نفت وارداتی این کشورها و ایالات متحد آمریکا معذورین شرکت کوشسروهای صادرات نفت ایران بدین مسطر از طرف آنها و برخی معاملات دیگر، اصولاً صنعت نفت ایران برای این کشورها و بخصوص انگلستان ایجاد شده و توسعه یافت و بطور کلی با نیازهای آنها اشتباهی داده شد.

به بیش از ۲۳ میلیون تن رسید (اصولاً) بعد از جنگ دوم جهانی تولید افزایش مصرف نفت در کوشسروهای صنعتی از کشتیهای نفتی کوره، بهره صلی از طریق استفاده از کوشسروهای نفتکش، شرکت چینی در پراختیای انرژی، جنب ارزش افزوده بیشتر در داخل ایجاد اشتغال بیشتر در داخل کم کردن کتانه، به فرآورده های نفتی وارداتی، استفاده از تراج تولید پالایشگاهها و اطمینان از آن نیازهای داخلی و بالاخره مهمتر از همه کاستن از نقش صادرات نفت کننده و کاهش مصرف ملی کردن صنایع نفت، ظرفیت پالایشگاهی کوشسروهای نفتی در جمله کوشسروهای اروپای غربی از ۱۵ هزار بشکه در روز قبل از جنگ دوم به ده برابر در سال ۱۳۴۲ و ۳۵ هزار بشکه در روز به ۱۸ میلیون بشکه در روز و در سال ۱۳۴۹ به ۲۰۰ میلیون بشکه در سال رسید. (۲۱)

در دوره دوم که سیاست جدید نفتی در ایران به اجرا درآمد نه تنها میزان استخراج و ظرفیت پالایش در ارتباط با نفت تغییر نکرد، بلکه با افزایش شدید صادرات نفت خام و نفتی شدید ظرفیت پالایشگاه آبادان نیز افزایش استخراج از ظرفیت پالایشگاهی به شدت فاصله گرفت، به طوری که در سال ۱۳۳۳ ظرفیت پالایشگاه آبادان به ۱۴ میلیون تن و در سال ۱۳۳۶ به ۱۵/۴ میلیون تن، در سال ۱۳۵۰ به ۲۰/۶ میلیون تن، در سال ۱۳۵۶ به ۳۳/۷ میلیون تن رسید و این رقم تنها در دو سال ۱۳۵۷ و ۱۳۵۸ از میزان ظرفیت این پالایشگاه، در آفر خود فراتر رفت.

با توجه به افزایش استخراج نفت، ظرفیت پالایشگاه آبادان که در سال ۱۳۴۹ حدود ۷۵/۶ درصد مقدار استخراج از سال ۱۳۵۰ به حدود ۸/۹ درصد و در سال ۱۳۵۶ حدود ۸۷ درصد شد.

(جدول شماره ۳ و ۴) البته با این تفاوت اندک که مصرف داخلی در سالهای ابتدای دوره دوم بیشتر و کوشسروهای انتهای این دوره افزایش قابل توجهی یافت و در اثر آن پالایشگاه آبادان از پالایشگاهی تا نقش صادرات به پالایشگاهی با سهم نامین کننده نیازهای داخلی تبدیل شد. این اثر نیز به دو دوره دوم تغییر ساختاری شدن در صنعت نفت ایران روی داد و مصرف متزبیر عمدتاً از صادرات کوشسروهای نفتی به صادرات کفایت داخل تبدیل شد. در این نیز صورت های صادراتی نفتی نشانده و این

چنین تکرار شدن در خریداران نفت ایران با توجه به ساختن بین المللی بازار نفت از یک سو و نیازهای انرژی از سوی قابل ملاحظه با توجه به ساخت کوشسروهای اروپای غربی، با دزفکر گرفتن ناچیز بودن روند انرژی صادرات نفت ایران از نظر کلی با مطرح ساخته، که ایران پس از انقلاب، زودتر تصمیمات اساسی در طرفیای خریدار نفت خود بخشد.

صنعت نفت که بر حسب رلق نیازهای خارجی ایجاد و گسترش یافته، در ایجاد مختلف خود در ایران تقریباً این متحمل شده، که مایعز و مایعز بیکی از دو دوره کوشسرو به صنعتی بیرونی و بین المللی شایع دارم، هم پیروزی این

نفت ایران را به چه صورت و به کدام شرکت و با کشور بفرستند تا توجه به شرکت کوشسروهای اروپای غربی به ویژه آلمان غربی، ایالتی، فرانسه، هلند و غیره به نفت و نیاز شدید ژاپن به نفت وارداتی این کشورها و ایالات متحد آمریکا معذورین شرکت کوشسروهای صادرات نفت ایران بدین مسطر از طرف آنها و برخی معاملات دیگر، اصولاً صنعت نفت ایران برای این کشورها و بخصوص انگلستان ایجاد شده و توسعه یافت و بطور کلی با نیازهای آنها اشتباهی داده شد.

کوشسروهای اروپای غربی، ژاپن و آمریکا، ملی سهامی مختلف و تا سال ۱۳۵۸ بیش از ۷۰ درصد و گاه تا حدود

*** صنعت نفت ایران پیش از آنکه با اقتصاد درونی و نیازهای واقعی کشور پیوند داشته باشد، با اقتصاد جهانی یکپارچگی یافته است.**

*** با وجود مصرف خط لوله سراسری و افزایش مصرف داخلی گاز، تا سال ۱۳۵۱ تنها ۴۱ درصد از گاز تولیدی مصرف شده و بقیه آن به هدر رفته است.**

صنعت پیش از آنکه با اقتصاد درونی و نیازهای واقعی اقتصادی و اجتماعی پیوند داشته باشد، با اقتصاد جهانی پیوند و یکپارچگی یافتنی است. در صورتی که سرمایه‌داری در جهت رفع نیازهای خود از آنجا شده که با پتانسیل و ظرفیت‌های آنجا باشد، پس از انقلاب نیز همان کار کرده قلبی (تلمبه یا پمپ) عمیق نفت (خام) مداوم یافته است.

برخی دیگر از وجوه وابسته صنعت نفت

۱- اتلاف گازهای همراه نفت
 بطور کلی در هر شبکه نفت استخراجی، مقداری گاز به دست می‌آید و با افزایش یا کاهش مقدار نفت خام استخراج شده و درصد گاز موجود در هر شبکه نفت، مقدار آن تغییر می‌کند. از گازهای استخراج شده مقدار بسیار متفاوت می‌توان استفاده کرد. جزء در اثر استخراج و تصفیح فشار درونی، چاهها گازهای می‌باشد. می‌توان با جمع آوری و پخش و توزیع آن گازهای استخراج شده همراه نفت به درون چاهها، فشار آنرا افزایش داد و با پخش منابع عظیم و پلاپلا در سطح زمین می‌توان با این روشی این گازها، مصرفی مختلف شهری، روستایی و صنعتی را تأمین کرد و تا مرحله افزایش متناوب مقدار داخلی مازاد را صادر کرد. از این گازهای نیز می‌توان بعنوان ماده اولیه صنایع پتروشیمی بهره گرفت و تقریباً ۵۰ درصد از هر پیوه اقتصادی کشور به‌دست آورد. طریقت اساسی از این گازها، اتلاف این گازها، سوزاندن آن برای اجتناب از آلودگی محیط زیست می‌باشد.

در حالی که در کشورهای صنعتی به‌دروای از گاز استخراج شده همراه نفت، به‌پشتی از آن گاز تولیدی تمام محسوب شده و امکانات استفاده از این گاز همراه با رشد تولید ایجاد می‌شود در کشور ما، بخش اعظم گاز همراه نفت از این راه‌ها ضایع می‌شود. گاز سوزانده می‌شود. به‌ازای ایجاد خط لوله سراسری گاز (فرهیت پستی شده ۱۰ مایله‌بر متر مکعب برای صادرات و ۶/۵ مایله‌بر متر مکعب برای مصرف داخلی است) مصرف داخلی گاز افزایش یافت ولی در سال ۱۳۵۱ مقدار ظرفیت افزایش مزیوم در مصرف تنها ۲۱/۴ درصد تولید گاز کشور را در بر گرفته است. با توجه به مقدار صادرات گاز تنها از ۴۱ درصد از گاز تولیدی در این سال استفاده و بقیه سوزانده شده است. (جدول شماره ۵) چنین تصدیق در درستی از اتلاف منابع انرژی کشور در سال ۱۳۵۱ که در سالهای بعد نیز تداوم یافته بود، تازنده چندین دهه اتلاف نفتی کل این منابع می‌باشد. (قبل از ایجاد خط لوله سراسری گاز تنها در پلاپلاگاه آبادان و کارخانه کود شیمیایی سقز مقداری گاز استفاده می‌شده است).

در سالهای بعد از ۱۳۵۱ گرچه سهم گاز سوزانده شده نسبت به تولیدی در برخی سالها (سال ۱۳۵۰ و ۱۳۵۱) در لیل از پیروزی انقلاب اسلامی روندی کاهنده داشته ولی مقدار گاز سوزانده شده با توجه به افزایش تولید گاز ناشی از افزایش شدید استخراج نفت بوده، چه در برخی سالها (۱۳۵۲ و ۱۳۵۳) همیشه بیش از مقدار آن در برخی سالها بوده است. سال ۱۳۵۵ با بیشترین مقدار گاز سوزانده شده (۲۱ مایله‌بر متر مکعب) در تمام سالهای مورد نظر شاخص می‌باشد.

در سالهای پیش از انقلاب گرچه مقدار گاز سوزانده شده هودند - منصفه ۳۷

جدول شماره ۵ استفاده از گاز طمع (به میلیارد متر مکعب)

موضوع	سال	۱۳۵۱	۱۳۵۲	۱۳۵۳	۱۳۵۴	۱۳۵۵	۱۳۵۶	۱۳۵۷	۱۳۵۸	۱۳۵۹	۱۳۶۰	۱۳۶۱	۱۳۶۲
تولید		۳۴/۸	۲۸/۷	۲۹/۲	۳۴/۶	۵۲/۲	۵۸/۰	۴۴/۲	۲۱/۷	۱۶/۹	۱۵/۷	۲۹/۸	۲۷/۸
مصرف داخلی		۹/۴	۱۲/۸	۱۲/۸	۱۲/۸	۹/۴	۱۲/۸	۱۲/۸	۱۶/۶	۱۹/۴	۹/۷	۱۷/۹	۱۵/۶
صادرات		۸/۵	۱۶/۹	۱۶/۹	۱۶/۹	۹/۴	۱۲/۸	۱۲/۸	۳/۵	۳/۵	۰	۰	۰
سوزانده شده		۲۶	۱۸	۱۶/۹	۱۶/۹	۲۲/۸	۲۲/۸	۲۲/۸	۱۶/۸	۱۶/۸	۶/۲	۱۲/۰	۱۲/۰
از سوزانده شده به تولید		۵۸/۱	۵۷/۵	۵۵/۲	۵۵/۲	۵۵/۲	۴۴/۲	۵۰/۷	۲۰/۳	۲۲/۶	۲۸/۲	۲۸/۲	۲۴/۸

مأخذ: گزارش سالانه مرکز انرژی و ۱۳۵۷ و ۱۳۶۰ و سامانه آماری کشور سال ۱۳۶۲ در مورد سالهای ۶۱ و ۶۲

شده نسبت به پتانسیل قبل از انقلاب بویژه در سالهای ۵۹ و ۶۰ کاهش می‌یابد البته در سالهای ۶۱ و ۶۲ تا باقیمانده نفتی ایران، استخراج نفت و گاز همراه آن افزایش می‌یابد و مقدار گاز سوزانده شده نیز افزایش می‌یابد ولی هیچگاه از ۳۸/۲ درصد تولید کمتر نشود. از سال ۱۳۵۹ به بعد همراه با قطع صدور گاز به مدت دو سال مصرف داخلی نیز از نظر مقدار کاهش می‌یابد ولی در سالهای ۶۱ و ۶۲ بطور جلی مصرف داخلی افزایش می‌یابد (جدول شماره ۶)

۲- روشهای ارائه شده در طول شماره ۶ نشان دهنده بی اثرمانی مقدار استخراج نفت خام و امکانات مصرف داخلی گاز استخراج شده همراه نفت است. شرکتها خارجی بنبیل حاکم سوره علناً به سوزاندن گازهای همراه نفت اقدام کرده و امکانات لازم برای استفاده ملید لظروف مختلف آنرا فراهم نکرده. رژیم وابسته نیز این موردی در سالهای آخر سوره خود تمهید بطور محدود به اقدامات لازم نداشت. پس از انقلاب نیز چون کاهش مقدار اتلاف تولید تغییرات ساختاری در صنعت نفت ایران نبوده، با توجه به تداوم نفت از جمله ساخت لیلی، هنوز ۴۴ درصد گاز استخراج شده همراه است (۱۳۶۲) سوزانده می‌شود.

۳- عدم تطابق وسایل صدور با مقدار صدور
 در شرایط طبیعی رشد هر صنعت، کنیه دیوانه آن از جمله وسایل حمل و ارتباط با مقدار تولید افزایش می‌یابد و این امر از آثار مهم توسعه هر صنعتی محسوب می‌شود. برپایه همین ملاحظاتی، جنس مزیوم، تسهیل خودمختار، تعمیرات، سرمایه‌گذاری صنعت اصلی از فراهم می‌سازد ولی در شرایط وابستگی بنبیل دخالت عامل خارجی و به‌پشتی استفاده از امکانات خارجی بدهی لادریزن انجام شده. ارتباط متغلی و طبیعی با بخش‌های دیگر اقتصاد کشور نداشتند. مانند صنعت نفت ایران که از همان ابتدا بوسله خارجیان و متغلی با متانف و نیازهای آنان ایجاد و توسعه یافت. نسبت ارتباط با بیکر، اقتصادی لیل ایما کلیه نیازهای خود و سپس اساسی ترین نیازهای خود را از خارج برطرف کرد و بی ارتباط با داخل توسعه پیدا کرد. چنانچ سنخ امکانات لازم برای رفع نیازهای خویش را در داخل فراهم نکرد.

با توجه به افزایش مصرف نفت خام و فرآورده‌های آن در کشورهای صنعتی مصرف کننده و بنبیل دوری این کشورها از ایران و اقتصادی در بون حمل از طریق نفت، کمترین کاهش در نفتکش با استفاده از دستاوردهای علمی و فنی در کشورهای صنعتی دچار تلمیراتی شدند که بتواند حمل و نقل ملایر عمیق نفت خام و فرآورده‌های آنرا امکان پذیر گرداند. تنوع تعمیراتی در نفتکشها با توسعه منابع استخراج ساری- توسعه صنایع فوب فلزات و دیگر صنایع و توسعه تجهیزات در امور مربوط به این فعالیتها اقتصادی را موجب شد در نتیجه رشد ناوگانهای نفتکشهای صنعتی و شرکتها و شرکت ملی، صنایع نفتکشها با همین تلمین نیز مزیوم، تقسیمی انحصاری را بر حمل و نقل نفت فراهم ایجاد کردند. با توجه به تسلط مربوطه خارجی بر منابع و صنعت نفت ایران، آثار مربوط به گسترش وسایل حمل و نقل مشابه دیگر آثار جنس توسعه این صنعت به

خارج انتقال یافت. ناوگان نفتکش ایران بسیار دیر ایجاد شد و بدون احتیاط با رشد صادرات نفت ایران توسعه یافت و کلبه وسایل آن مشابه دیگر نیازهای صنعتی از خارج خریداری گردید و تقاضای صنعتی داخلی در داخل بویژه نبود.

شرکت ملی نفتکش ایران که حدود نیمی قرن پیش از آغاز عملیات اکتشافی در ۱۳۳۲ تا خرید نفتکشهای ساخت خارجی بوسیله آنقدر کند نسبت به افزایش صادرات نفت ایران گسترش یافت که در ۱۳۵۵ ظرفیت کلی آن تا ۱۰ فروند کشتی نفتکش با ۱۱۹ هزار تن رسید. با توجه به ۵ سفر در سال برای هر کشتی حمل کننده نفت خام (۲۴) یا فرغ نگرفتن سهم ناخیز صدور فرآورده‌ها) مقدار ممکن نفت خام صادراتی توسط صنعت نفت صنعت ایران حداکثر به حدود ۵/۶ میلیون تن رسید.

با توجه به اینکه در همین سال نفت خام صادراتی ایران برابر ۲۶۲/۴ میلیون تن بوده (جدول شماره ۷) در صورت اشتغال به حمل کلیه کشتیهای نفتکش ایران در طول سال این ناوگان تنها قادر به حمل ۶/۱۳ درصد از صادرات نفت خام ایران بوده است. با توجه به اینکه ظرفیت ناوگان نفتکش جهان در سال ۱۳۵۲ میلیون تن بود و ناوگان ناوگان نفتکش ایران حدود ۰/۳ درصد (۱/۱۶ میلیون تن) آن را تشکیل می‌دهد است.

صنعت نفت ایران علاوه بر اینکه می‌تواند با نیازهای داخلی و الزامات آن رشد کرد در هر مسیر تحریر خود زور و نفوذ شرکتها خارجی تقریباً کلیه آثار توسعه خود را به‌پشتی انتقال داد، در شرکتها نیز دوره توسعه یافته خود تنها قادر به حمل ظرفیت درصد ناچیزی از صادرات خود بود. از این نقطه نظر این صنعت محصور به استفاده از نفتکشهای خارجی جهت حمل محصولات خود می‌باشد که در نتیجه، تنها ارزش افزوده این بخش از صنعت باخارج منتقل و امکان تماس مستقیم با مصرف کنندگان و خریداران نهایی در سطح ملی می‌شود. بلکه در شرایط خاص محدود به تعدیل هرگونه تمهیدات ضروری در تأثیر تحریم حمل نفت ایران از سوی کنترل بین المللی نفت می‌باشد (از جمله در دوران ملی کردن).

در سالهای پیش از انقلاب با بهبود نسبی در کاهش انرژی ایران به نفتکشهای خارجی بی افزایش ظرفیت ناوگان نفتکش کشتیهای نفتکش آجاوه ای و مشاورتی نیز در برام ایران، در نیمه سوم سال ۱۳۶۱ ظرفیت حمل نفت ناوگان نفتکش ایران ۱۳۷/۳ میلیون تن رسید. با توجه به مقدار تولید ایران در این سال که ۱۲/۴ میلیون تن بوده ضمن توسعه نسبی از ۱۳۶۲ تا ۱۳۶۳ ظرفیت حمل نسبت به مقدار صدور تا حدود ۵۰ درصد است که می‌بایستی هر چه سریعتر به شود (ظرفیت ناوگان شرکت ملی نفتکش ایران در ۱۳۵۵ حدود ۸/۸ میلیون تن که رقم شده که در حال حاضر از توزیع فرورده در خارج فارس و انتقال نفت خام از طریق لاریزک (۲۸۸) توسعه ناوگان نفتکش نیز فقط از طریق آجاوه، مشارکت و خرید کشتیهای نفتکش بکلی می‌یابد. بر اساس ایجاد و توسعه صنایع کشتی سازی و امکانات و افزایش ظرفیت اشتغال و توسعه صنایع دریایی در داخل صورت گیرد.